

Reinis Bērtulis

Rīgā

LATV. *bridis* : LIET. *brīdis*

Mūsdienu latviešu valodā lietvārdu *bridis*, arī deminutīvformas *brīdiņš*, *brīsiņš*, *brītiņš*, lieto ar nozīmi „īss laika posms“, sal. „die Weile, kurze Zeit“<sup>1</sup>, „момент, минута“<sup>2</sup>. Dažās izloksnēs (Lielsesavā u. c.) sastopams tās pašas saknes vārds *brīda*, bet ar nozīmi „labībā izbrista vieta; linu laukā izbrista līnija, kas atdala plūcējas daļu“<sup>3</sup>.

Aplūkojamiem latviešu valodas vārdiem mūsdienu lietuviešu valodā atbilst radniecīgais lietvārds *brīdis* (2) ar nozīmēm 1. „bridums; izbrista vieta labībā vai pļavā“; 2. „pārbraucama vieta upē; brasls“<sup>4</sup>, kā arī *brydē* (4) „bridums; izbrista vieta labībā vai pļavā“<sup>5</sup>, sal. „след (в траве, посеве...)“<sup>6</sup>, „вытопанный ногами след по засеянному полю или лугу, стезя, дорожка в высокой траве или поросшей ниве после прохода человека или животного, помятая полоса травы“<sup>7</sup>. Lietuviešu-latviešu vārdnīcās minētie lietvārdi tulkoti šādi: J. Rītera vārdnīcā — „bridums, bridiens, brida; bridiena pēdas (p. p. zālē, labībā u. t.t.)“<sup>8</sup>, A. Bojātes un V. Subatnieka vārdnīcā — 1. „bridums; pēdas zālē (labībā)“, 2. „brasla, seklums“<sup>9</sup>.

Lietuviešu valodas izloksnēs pazīstamas arī formas *bridā* (4), *brydā* (4), *brydis*, *-iēs* (4)<sup>10</sup> ar tādām pat nozīmēm kā *brīdis*. Bez tam jāaizrāda, ka dažās izloksnēs

<sup>1</sup> K. Mūlenbacha, Latviešu valodas vārdnīca, Redīgējis, papildinājis, turpinājis J. Endzeļins (Turpmāk — ME), I, Rīgā, 1923. — 1925., 333. lpp. s. v.

<sup>2</sup> Latviešu-krievu vārdnīca, Pārstrādāts un papildināts otrais izdevums, Rīgā, 1963., 121. lpp. s. v.

<sup>3</sup> ME, I, 333 s. v., sal. Latviešu konversācijas vārdnīca, II, Rīga, 1927., 2884. sleja s. v.

<sup>4</sup> Sal. Dabartinēs lietuvių kalbos žodynas (Turpmāk — DLKŽ), Vilnius, 1954, p. 90 s. v.; Lietuvių kalbos žodynas (Turpmāk — LKŽ), I, Vilnius, 1941, p. 851 s. v. (1., 2. nozīme).

<sup>5</sup> DLKŽ, 90 s. v. sal. LKŽ, I, 850 s. v.

<sup>6</sup> A. Lyberis, Lietuvių-rusų kalbų žodynas, Vilnius, 1962, p. 106.

<sup>7</sup> B. Sereiskis, Lietuviškai rusiškas žodynas, Kaunas, 1933, p. 100.

<sup>8</sup> J. Rīteris, Lietuviški-latviska vārdnīca, Rīgā, 1929., 125. lpp. s. v. v. *brydē*; *brydā*; *brīdis*.

<sup>9</sup> A. Bojāte, V. Subatnieks, Lietuvišu-latviešu vārdnīca, Rīgā, 1964., 100. lpp. s. v. v. *brīdis*; *brydē*.

<sup>10</sup> LKŽ, I, 850, 851 s. v.

sastopams vārds *brjdis* tādā pat nozīmē kā latviešu valodā *bridis*, proti — „īss laika posms“, sal. „kartas, sykis, valandēle“<sup>11</sup>.

Aplūkojamie latv. *brjdis* un liet. *brjdis* ilgu laiku netika uzskatīti par vienas saknes vārdiem. Tā A. Leskien savā darbā par patskaņu miju saknes zilbēs lietuviešu valodā nemaz nemin līdzās liet. *brjdis* arī latv. *bridis*<sup>12</sup>, bet vēlāka laika pētījumā par substantīvu darināšanu lietuviešu valodā apšaubā, vai latv. *bridis* būtu saistāms ar liet. *brjdis*<sup>13</sup>. Šādiem uzskatiem, jādodomā, pamatu deva tas, ka liet. *brjdis* un latv. *bridis* mūsdienās tiek lietoti ar ļoti atšķirīgām leksiskajām nozīmēm. Pirmais no valodniekiem abus aplūkojamus vārdus sāka uzskatīt par kopējas cilmes vārdiem J. Endzelīns, kurš norādīja arī uz nozīmes maiņas veidu latviešu valodas vārdā<sup>14</sup>.

Liet.—latv. *bridis* ir sens verbālnomens no darbības vārda — liet. *bristi*, resp. latv. *brist*, atvasināts ar piedēkli *-(i)jo-*; šāds atvasinājuma tips ir visai produktīvs lietuviešu valodā, turpretim latviešu valodā mazproduktīvs<sup>15</sup>.

Radniecīgus vārdus, kas palīdz noskaidrot liet.—latv. *bridis* etimoloģiju un sākotnējo nozīmi, sastopam galvenokārt slāvu valodās, kur droši radnieki darbības vārdam liet.—latv. *bristi* ir ssl. *bristi* „brist“, kr. бресті „lēnām iet“, бродить „staigāt, pastaigāties“ (sal. latv. *bradīt, bradāt*), po. *brnąć* (<\**brōd-nq-ti*) „brist“, čeh. *břísti* „brist, stigt“ u. c.<sup>16</sup> No citām indoeiropiešu valodām kā neapšaubāmi radniecīgu etimologi min vienīgi alb. *breth* „(es) lecu; staigāju apkārt“<sup>17</sup>.

Radu valodu dotumi liecina, ka darbības vārda ide. *bhred(h?)* sākotnējā nozīme ir bijusi „brist“, tātad gan liet. *bristi*, gan latv. *brist* ir saglabājis līdz mūsdie-

<sup>11</sup> Turpat, 851 s. v. (4. nozīme).

<sup>12</sup> A. Leskien, Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen, — „Abhandlungen der Philologisch-historischen Klasse der Königlich Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften“, XXI, Leipzig, 1884, S. 322.

<sup>13</sup> A. Leskien, Die Bildung der Nomina im Litauischen, — „Abhandlungen der Philologisch-historischen Klasse der Königlich Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften“, XXVIII, Leipzig, 1891, S. 287: „... *brjdis* das Waten: *brėdū, bristi*, ... le. *bridis* Weile wird kaum dazu gehören“.

<sup>14</sup> J. Endzelin, Zur Erweichung der Gutturale im Lettischen. — „Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen“, XXIX, Göttingen, 1905, S. 179, Anmerkung 2.

<sup>15</sup> Par atvasinājumiem ar piedēkli *-(i)jo-* lietuviešu un latviešu valodā sīkāk sk. J. Endzelīns, Latviešu valodas skaņas un formas, Rīgā, 1938., 77. lpp., Baltu valodu skaņas un formas, Rīgā, 1948., 71. lpp. un sek., Latviešu valodas gramatika, Rīgā, 1951., 272. lpp. un sek. (130 §); P. Skardžius, Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius, p. 63 (un sek.).

Viena daļa lietvārdu tiek atvasināti no darbības vārdiem ar piedēkli *-(i)jo-* (sufiksālo galotni *-is*, liet. arī *-ys*) bez saknes patskaņa mijas, piem., latv. *svilpīs, svilpt*. liet. *lūžis*, „lūzums; lauzums“ : *lūžti* „lauzt“ u. c., viena daļa — ar saknes patskaņa miju, piem. latv. *nēši, nest*. liet. *smūgis*, „sitiens, trieciens“ : *smōgti* „sist“, arī aplūkojamie liet.—latv. *bridis* : liet.—latv. *bristi* u. c.

Par sāknes patskaņa miju atvasinājumus ar piedēkli *-(i)jo-* sīkāk sk. minētos darbus, kā arī K. Būga, Rinktiniai raštai, II, Vilnius, 1959, p. 134 (un sek.).

<sup>16</sup> J. Endzelīns, ME, I, 333 s. v. *brist*, E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch (Turpmāk — LEW), I, Heidelberg-Göttingen, 1962, S. 86—87 s. v. *bristi*; E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, I, Heidelberg, 1908—1913, S. 83 s. v. *brėdq*, S. 86—87 s. v. *brōdē*, R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörterbuch, Göttingen, 1923, S. 37 s. v. *brėdō*, F. Sławski, Słownik etymologiczny języka polskiego, I, Kraków, 1952—1956, str. 42 s. v. u. c.

<sup>17</sup> Sk. 16. piezīmē minētos darbus, kā arī G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache, Strassburg, 1891, S. 46 s. v. *breθ*, W. Porzig, Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets, Heidelberg, 1954, S. 175. J. Pokornij bez tam uzrāda arī dažus radniecīgus īpašvārdus ar šo sakni, sk. J. Pokornij, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, I, Bern-München, (1959), S. 164, s. v. *bhred(h?)*.

nām seno leksisko nozīmi. Tiesa, E. Bernekers, aplūkojot slāvu valodu vārdus, norāda, ka sl. *brędq* it kā sākotnēji nozīmējis „šurp un turp staigāt”<sup>18</sup>, taču E. Lidēns apšauba šādu pirmnozīmi slāvu valodās un norāda, ka arī tajās senā nozīme ir „brist”<sup>19</sup>.

Liet.-latv. *brīdis* kā atvasinājums no darbības vārda liet.-latv. *brīsti* ir apzīmējis ar verbu izteikto darbību, tātad liet.-latv. *brīdis* sākotnēji ir nozīmējis „brīšana; bridums”. Lietuviešu valodā vēl mūsdienās šādu nozīmi uzrāda gan *brýdis*, gan arī izlokšņu forma *brydã*<sup>20</sup>, piem., *Nuo čia turėjom br ýd q* (Kuļos) „no šīs vietas mums bija brīšana”. Kā norāda P. Skardžus, lietuviešu valodā atvasinājumi ar piedēkli *-(i)jo-* galvenokārt apzīmē vienreizēju, momentālu darbību un tiecas uz konkrētizēšanos, piem., *mūšis* „kauja”: *mūšti* „sist”, *šōkis* „lēciens; deļa”: *šōkti* „lēkt; deļot” u.c., sal. *mušimas* „sišana”, *šokimas* „lēkšana” u. c. Ļoti bieži minētie atvasinājumi apzīmē darbības rezultātu<sup>21</sup>. Sevišķi produktīvs šāds atvasinājuma tips ar sufiksālo galotni *-is (-ys)* darbības rezultāta apzīmēšanai ir mūsdienu lietuviešu valodā<sup>22</sup>. Aplūkojamais liet. *brýdis*, arī izlokšņu formas *brydis*, *-iēs*, *brydē*, nostiprinājies mūsdienu lietuviešu valodā un lielākajā izlokšņu daļā kā darbības rezultāta apzīmējums ar nozīmi „bridums, pēdas zālē (labībā)”, piem., *Išbrisk br ýdį per pievą* (Upīnā) „izbrien pēdas (bridumu) pļavā”, *Per linus baisi brydė padaryta* (Līškavā) „linos (linu laukā) ārkārtīgi lielas pēdas izbristas”<sup>23</sup>. Bez tam liet. *brýdis* apzīmē arī darbības vietu un nozīmē „pārbrienama vieta, brasls”<sup>24</sup>.

Senajos lietuviešu valodas tekstos pēc esošajiem materiāliem vārdu *brydis* nesaņemam. Turpretim senākās vārdnīcās vārdu *brydis* (arī *brydė*, *brydžius*) uzrāda vien tajās nozīmēs, ar kādām tas visbiežāk zināms tagad lietuviešu literārajā valodā un lielākajā izlokšņu daļā, piem., *Brydis, ydžio, ein Gang ins Waßer, zug zu fischen*. *Bryđius, aus, m. idem*<sup>25</sup>. *Gang durchs Getráyde, Brydė, és, f.*<sup>26</sup>; *Brydis, dzio, m. ein Gang ins Waßer...; ein Fijchzug mit dem Handnetz;... ein Gang durch das Wiefengras, die Grenze zweier Nachbarwiefen zu bezeichnen...; Bryde, és, f. daff*<sup>27</sup>.

Latviešu valodā vārdu *brīdis*, kā jau minēts, lieto nozīmē „īss laika posms”; tātad šī nozīme ir attālinājusies no savas sākotnējās nozīmes „brīšana; bridums”. Seno nozīmi saglabājusi vienīgi izlokšņu forma *brīda*. Lai noskaidrotu, kā notikusi

<sup>18</sup> E. Berneker, op. cit., S. 83.

<sup>19</sup> E. Lidén, Studien zur tocharischen Sprachgeschichte, I, Göteborg, S. 9–10.

<sup>20</sup> LKŽ, I, 851 s. v. *brýdis* (3. nozīme), 850 s. v. *brydã* (2. nozīme).

<sup>21</sup> P. Skardžius, Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius, 1943, p. 63 un sek.

<sup>22</sup> V. Urbutis, Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai, – „Kalbotyra“, III, 1961, p. 42 un sek.

<sup>23</sup> Sal. ar J. Otrębski, Wschodniolitewskie narzecze twereckie, I, Kraków, 1934, str. 237: *brīdē* „šlād, pozostawiony przez kogoś, kto stopami i kosą wyznacza sobie granicę, nałące, którą trzeba kosić”.

<sup>24</sup> Turpat, p. 44.

<sup>25</sup> P. Ruhig, Littauisch-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexikon..., I, Königsberg, 1747, S. 17 s. v.; sal. Ch. G. Mielcke, Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Wörter-Buch..., I, Königsberg, 1800, S. 32 s. v. v.

<sup>26</sup> P. Ruhig, Littauisch-Deutsches und Deutsch-Littauisches Lexikon..., II, Königsberg, 1747, S. 157 s. v.; sal. Ch. G. Mielcke, Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Wörter-Buch..., II, Königsberg, 1800, S. 208 s. v.

<sup>27</sup> G. H. F. Nesselman, Wörterbuch der littauischen Sprache, Königsberg, 1851, S. 345 s. v. v.

vārda *brīdis* nozīmes maiņa latviešu valodā, jāatceras, ka atvasinājumi ar piedēkli *-(i)jo-*, kā norādīts, galvenokārt apzīmē laika ziņā ierobežotu, vienreizēju, momentālu darbību, sal. turpretim atvasinājumus ar *-šana*, piem., *brīdis: brišana, nēši: nešana* u. c. Arī latviešu valodā, tāpat kā lietuviešu valodā, minētā tipa atvasinājumus sāka lietot darbības rezultāta apzīmēšanai un, nozīmei vēl vairāk sašaurinoties, šādi atvasinājumi sāka apzīmēt noteiktu priekšmetu, parādību. Tā veidojušies mūsu lietvārdi *nēši* (: *nest*), *licis* (: *likt*), *sprīdis* (: *sprīest* „izplest, izklāt“) u. c. Vārds *brīdis*, kā jau noskaidrojām, sākotnēji ir apzīmējis īslaicīgu darbību — „brišana; brīdums“, un šī nozīme vēlāk noteiktā kontekstā vai situācijā varēja izveidot apzīmējumu jēdzianam „īss ceļa posms“ → „īss laika posms“. Ar laiku šī jaunā, kontekstuālā nozīme nostiprinājās latviešu valodā par galveno, tādējādi izspiežot seno, sākotnējo darbības apzīmējuma nozīmi.

Piemērus tam, kādi bijuši vārda *brīdis* nozīmes maiņas starpposmi latviešu valodā, rakstu pieminekļos un izlokšņu materiālā neatrodam. Arī latviešu tautasdziesmas, kas daudzos gadījumos uzrāda vārdus ar ļoti senām nozīmēm, kādas nepazīst mūsdienu valoda, sniedz piemērus ar vārdu *brīdis* tikai nozīmē „īss laika posms, reize“. piem.:

*Smuks puisītis ieteceja Gulamāi laiciņā. Mazu brīdi paguleja, Sāk ar naudu lielities* (Kalnamuižā)<sup>28</sup>. Tāpat arī senajās vārdnīcās: *eine Weile*, *brihds*<sup>29</sup>; *Brihds*, *eine Weile*, *labbs-Brihds*, *eine Gute Weile*, *geraume Zeit*<sup>30</sup>; *brihds*, *Weile Friſt*<sup>31</sup>; u. c.

To, ka atvasinājumi no darbības vārdiem, kas apzīmē cilvēka pārvietošanos iešanu vai kustību vispār, var iegūt nozīmi „īss laika posms, reize“, kā tas noticis latviešu valodā ar vārdu *brīdis*, apliecina ne tikai baltu, bet arī vairāku citu valodu piemēri. Pirmais tam pievērsis uzmanību J. Endzelīns<sup>32</sup>.

Ļoti tuvs latviešu valodas vārdam *brīdis* nozīmes veidošanās ziņā ir liet. *brūk* „līnija, vilciens (ar kaut ko)“, ko dažas izlokšnes pazīst ar nozīmi „noteikts laika posms“<sup>33</sup>, jo šis lietvārds arī ir atvasinājums ar piedēkli *-(i)jo-* no darbības vārda *braukti* „svītrot, braucīt; pārvietoties, braukt, ātri steigties“<sup>34</sup>, piem., *Per tą brūkį už javus nieko nemokėjo* (Ļoļos) „tobrīd (tad, tajā laikā) par labību neko nemaksāja“; *Į šį brūkį pinigų duoti negalėsiu* (Upīnā) „šoreiz (šobrīd) naudu dot nevarēšu“. Sal. arī *žygis* „gājijens, pargājijens“ un „reize“: *žengti* „iet“<sup>35</sup> u. c.

<sup>28</sup> Kr. Barons, Latvju dainas, II, Rīgā, 1922., 8582, I, var., sal. arī 4270, var., 27759, I, var. u. c. (Latvju dainas tiek norādītas pēc kārtas numura).

<sup>29</sup> K. Elverss, Liber memorialis Letticus, Oder Lettisches Wörter-Buch..., Riga, 1748, S. 285 s. v. *Weile*.

<sup>30</sup> J. Langijs, Lettisch-Deutsches Lexicon..., (1685). S. 20 (Citēts pēc-Nicas un Bārtas mācītāja Jāna Langija 1685. gada latviski-vāciska vārdnīca... Pēc manuskripta fotokopijas izdevis... E. Blese... Rīgā, 1936.).

<sup>31</sup> G. Fr. Stender, Neue vollständige Lettische Grammatik, nebst einem hinlänglichen Lexico..., II, 1761, S. 25 s. v., sal. G. Fr. Stender, Lettisches Lexicon..., II, Mitau, 1789, S. 28 s. v., C. Chr. Ulmann, Lettisches Wörterbuch, I, Riga, 1872, S. 37 s. v.

<sup>32</sup> J. Endzelin, Zur Erweichung der Gutturale im Lettischen. — BB, XXIX, 1905, S. 179, Anmerkung 2.

<sup>33</sup> LKŽ, I, 885 s. v. (4. nozīme).

<sup>34</sup> E. Fraenkel, LEW, I, 54 s. v. *braukti*.

<sup>35</sup> E. Fraenkel, Baltica, — „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen“ (Turpmāk — KZ), LVIII, Berlin, S. 287.

Analoģiski veidojušās nozīmes arī tādiem lietuviešu un latviešu valodas vārdiem kā latv. *cēliens* „noteikts laika posms“<sup>36</sup>: *celt* „pārvietot no apakšas uz augšu vai otrādi“; liet. *kēlinys* (3<sup>a</sup>) l. „puslaiks“, 2. „(novec.) laika posms, kad zemnieki strādāja kādu darbu bez pārtraukuma, darba cēliens“<sup>37</sup>: *kēlti* „celt“; *mėtas* „laika posms; dsk. gads“: *mėsti* „mest, sviest“<sup>38</sup>; liet. *dalià* (4) „noteikts laika posms, reize“<sup>39</sup>: *dalyti* „dalīt, sadalīt“, piem., *Kad nebūtų reikę pirties kūrinti, tą dalią būčiau karves pamilžus* (Linkuvā) u. c.

Semantiskā ziņā analogus gadījumus uzrāda arī vairākas citas valodas. J. Endzelīns kā tādu min v. l. vāc. *reise* „ceļojums“ un „noteikts laika posms, reize“<sup>40</sup>. Šis lietuvārds aizgūts arī latviešu un lietuviešu valodā ar nozīmi „noteikts laika posms, reize“, sal. latv. *reīza, reīze* „rinda, kārtā; noteikts laika posms“<sup>41</sup>, liet. *reīzas, o-* Subst. m. 1) eine Reise..., 2) Mal, ein bestimmter Gang, Fuhre...<sup>42</sup> No aizguvumiem vēl var minēt latv. *juōnis* „noteikts laika posms, reize“ < līb. *juoñ*, „ieskriešanās; kustība“, piem., *Vienu juoni bij dikti karsts; Labs juonis jau pagājis, kamēr viņš aizgājis* u. c.<sup>43</sup>

No citām valodām semantiskas paralēles uzrāda arī serb. *put* „ceļš, gājiens“: *jedan put* „reiz, kādā gadījumā“<sup>44</sup>; zv. *gång* „gājiens, iešana“ un „reiz“, *en gång* „reiz, kādreiz, vienā gadījumā“<sup>45</sup>, kā arī dažas citas<sup>46</sup>.

Kā jau tika norādīts, dažas lietuviešu valodas izloknes vārdu *brýdis* (arī *brýdė, brýdžius*) lieto ar tādu pašu nozīmi kā latv. *brīdis*, piem. *Geras brýdis praėjo, kol pavalgė* (Priekulē) „pagāja labs brīdis (laiks), kamēr paēda“; *Ogi wél brýdeis dėnwyde labó puiki pagada buvo...* (Klaipėdā)<sup>47</sup> „tak atkal brīžiem dienas vidū ļoti skaists laiks bija“; *ans cze br ýdę gė'ėdąjės ir vėskan paveizėjės et nūmė*<sup>48</sup> „viņš te brīdi dziedājis un, visu apskatījis, iet mājā“; *To patį brydį (laiku) musi įkand kiauale į ausį* (Šventvakaros)<sup>49</sup> „tajā pašā brīdī (laikā) muša iekoda cūkai ausī“; *Po brydok anam pradėj svests pro verš er pro vess šons et* (Dumpjos)<sup>50</sup> „pēc brītiņa viņam sāka sviests pa virsu un pa visām malām iet arī“ u. c. Dažkārt uz šo izlokšņu piemēriem

<sup>36</sup> Sal. ME, I, 377 s. v. (4. nozīme).

<sup>37</sup> Sal. DLKŽ, 1954, 328 s.v.

<sup>38</sup> E. Fraenkel, LEW, I, 445 s. v. *mėtas* 2.

<sup>39</sup> Sal. LKŽ, II, 163 s. v. *dalià* (4. nozīme).

<sup>40</sup> J. Endzelin, Zur Erweichung der Gutturale im Lettischen, – BB, XXIX, 1905, S. 179, Anmerkung 2.

<sup>41</sup> Sal. ME, III, 507 s. v.

<sup>42</sup> F. Kurschat, Wörterbuch der litauischen Sprache, II (Litauisch-Deutsches Wörterbuch), Halle a. S., 1883, S. 350 s. v.

<sup>43</sup> ME, II, 127 s. v. *juōnis* (I. nozīme), sal. J. Endzelīns, E. Hauzenberga, Papildinājumi un labojumi K. Mjilenbacha Latviešu valodas vārdnīcai, I, Rīgā, 1934. – 1938., 571. l pp. s. v.

<sup>44</sup> J. Endzelin, Zur Erweichung der Gutturale im Lettischen, – BB, XXIX, 1905, S. 179, Anmerkung 2.

<sup>45</sup> Шведско-русский словарь, Москва, 1962, стр. 300 s. v. v. *gång* I, *gång* II, *gång* III.

<sup>46</sup> Citus piemērus sk. E. Fraenkel, Baltica, – KZ, LVIII, 1931, S. 287.

Jacoby, Beitrag zur Kunde der lit. Memeler Dialekte. – „Mitteilungen der Litauischen Literarischen Gesellschaft“ (Turpmāk – MLLG), I, Heidelberg, 1883, S. 71, sal. arī S. 16, 132; L. Geitler, Litauische Studien, Prag, 1875, S. 80.

<sup>48</sup> A. Bezenberger, Litauische Forschungen, Göttingen, 1882, S. 40, sal. 102.

<sup>49</sup> Tautosakos Darbai, VII, Kaunas, 1940, p. 77, sal. 99, 123, 124, 125, 135 u. c.

<sup>50</sup> Turpat, p. 128.

balstās kā uz radniecīgiem vārdiem, kas it kā apliecina tādu pašu nozīmes pārveidojumu lietuviešu valodā kā latviešu valodā. Taču šķiet, ka no šādiem secinājumiem būtu jāatturas. Pēc minētajiem avotiem, kā arī pēc „Lietuviešu valodas vārdnīcas“ kartotēkas secināms, ka vārdu *brīdis* ar nozīmi „īss laika posms, reize“ pazīst Doviļos, Dreižos, Dumpjos, Grobštos, Gvildžos, Kibelkštos, Kintos, Klaipēdā, Pliķos, Priekulē, Šventvakaros, Ventē, Voverišķos, Žemaitkiem u. c., t. i., tikai bijušajā Klaipēdas apgabalā, bet nav pazīstams nevienā citā izloksnē. Tas vedina uz domām, ka liet. izl. *brīdis* „īss laika posms, brīdis“ ir semantisks aizgūvums no latviešu valodas, jo, kā zināms, šajā teritorijā sastopam arī vairākus citus leksiskus un semantiskus aizgūvumus no latviešu valodas<sup>51</sup>. Par labu šādam uzskatam runā arī tas, ka liet. *brīdis* ar nozīmi „īss laika posms“ nav sastopams nevienā no senajām vārdnīcām<sup>52</sup>. Mūsdienu lietuviešu valodā jēdzienu „īss laika posms“ izsaka ar vārdu *valandėlė* (2)<sup>53</sup>, *valandikė* (2). Raksturīgi arī tas, ka šo vārdu sastopam arī tajās izloksnēs, kur lieto vārdu *brīdis* nozīmē „īss laika posms, reize“, piem., *Po valandėls pamati ir vilks su sav zalnėres* (Dauparos)<sup>54</sup> „pēc britiņa (brīža) ieraudzīja arī vilks ar saviem karavīriem“; *Po valandiks, kap ans jau bov paejs, išej vens vyrs iš jauj lauk...* (Voverišķos)<sup>55</sup> „pēc britiņa (brīža), kad viņš jau bija pagājis sāņus, izgāja viens vīrs no rijas ārā“.

Tātad liet. izl. *brīdis* „īss laika posms“ ir jāuzskata par semantisku aizgūvumu no latviešu valodas vārda *brīdis*, turpretim lietuviešu literārajā valodā un lielākajā izloksņu daļā pazīstamais *brīdis* „bridums, izbrista vieta; pārbraucama vieta upē, brasls“ ir saglabājis senāku nozīmi kā atvasinājums no darbības vārda *bristi*. Latviešu valodā vārds *brīdis*, kā liecina latviešu tautasdziesmas un senās vārdnīcas, savukārt nostiprinājies ar jaunāku nozīmi „īss laika posms, reize“, kas laika gaitā veidojusies no sākotnējās nozīmes „brīšana; bridums“.

<sup>51</sup> И. Эндзелли, О родственных отношениях говоров литовским, С.-Петербург, 1909, стр. 18.

<sup>52</sup> Vienīgi M. Miežinis savā vārdnīcā uzrāda *brīdys, brīds, īns, moment, chwila, mgnienie, миль, мгновение*, sal. *bryda*, elē. f. *bridens, toř, linja, plant, ślad, полотно, линия, следъ*, sk. M. Miežinis, Leišu-latviešu-poļu-krievu vārdnīca, Tilžēje, 1894, 36. l pp. s. v. v. *brīdys, bryda*. Taču šajā gadījumā vārdnīcas autoru ir ietekmējusi latviešu valodas vārda *brīdis* nozīme; par līdzīgiem gadījumiem sk. D. Zemzare, Piezīmes par dažām latviešu un lietuviešu vārdnīcām, – „Rakstu krājums, veltījums akadēmiķim profesoram Dr. Jānim Endzelīnam viņa 85 dzīves un 65 darba gadu atcerai“, Rīgā, 1959., 651. l pp.

<sup>53</sup> Sal. DLKŽ, 910 s. v.

<sup>54</sup> Tautosakas Darbai, VII, Kaunas, p. 77.

Turpat p. 125.